

BOBVOS PÁL

A szövetkezeti jogi jogviszony főbb jellemzői

A szövetkezet és tagja között fennálló jogviszony kettőssége

A szövetkezet és a tagok, továbbá a tagok egymás közötti – szövetkezeten belüli – szerződéses kapcsolata az *alapszabály megkötésével* jön létre. Az alapszabály írásban és minősített okirati formában köthető meg.¹

Az alapszabály olyan szerződés, amelynek előzménye, hogy az alakuló közgyűlésen az alapító tagok *megszavazzák* az alapszabályt.² Az igen szavazat szerződéses kapcsolatot megelőző jogügyleti aktus, mintegy szűrőként funkcionál. Az igennel szavazók részt vesznek a szövetkezet alapításának további munkájában, a nemmel szavazóknak erre nincs lehetőségük.³

A szövetkezet esetében nem elegendő a szervezet létrehozásához az alapszabály megszavazása, ezt követi az alapszabály alapító tagok általi *aláírása*.⁴ A szövetkezet létrehozásának magánjogi aktusa az alapító okirat aláírása, mint szerződés megkötése, a később belépők ugyancsak írásban csatlakoznak az alapszabályhoz. A szövetkezetet ténylegesen közjogi aktus (a cégbejegyzés) hozza létre.

A szövetkezeti alapszabályt, mint magánjogi szerződést is jellemzi, hogy az a tagok önkéntességén, mellérendeltségén és egyenlőségén alapul. Az egyenlőséget a tagok folyamatosan megőrzik, mert a jegyzett részjegy eltérő száma sem alapításkor, sem a működés folyamán nem tesz különbséget a tagok között, sem a vagyoni részesedés, sem a szervezeti jogok szempontjából, a szövetkezet minden tagja azonos módon vesz részt a szövetkezet irányításában is, a közgyűlésen minden tagnak egy szavazata van.⁵

A szövetkezet alapszabályát, mint szerződést jellemzi, hogy az szervezeti (*koordinációs*) típusú, *kogens* jellegű szerződés.⁶

A szövetkezet cégbejegyzését követően a felek, a tag és a szövetkezet közötti jogviszony részletes (az alapszabályon túli) tartalmát a tagsági megállapodásban pontosan

---

¹ Sztv.13.§(2)

² Sztv.11.§(1) c.)

³ Az igennel szavazók: megválasztják a szövetkezet ügyvezető elnökét vagy igazgatóságának elnökét és tagjait; a szövetkezet felügyelő bizottságának elnökét és tagjait, a szövetkezet könyvvizsgálóját, ha könyvvizsgáló működése a számviteli törvény vagy az alapszabály rendelkezései szerint kötelező; megállapítja az említettek díjazását.

⁴ Sztv.13.§(1)

⁵ Sztv.23.§(1)

⁶ Sztv.5.§

körülírják.⁷ A szerződés megkötésével az alapítók között az alapszabály megkötésével létrejött *többalanyú jogviszony* mellett létrejön egy – a szervezetet és a tagja közötti – duális jogviszony is. A tagsági megállapodás nem a polgári jog szabályozási körébe tartozó atipikus szerződés, hanem a szervezetkezeti jog alapján létrejövő, *aszinallagmatikus* szerződés, azaz nem érvényesül a szerződésben az érték – ellenérték egyensúlya.

A szervezetet és a tagja között létrejött *tagsági megállapodás* azt eredményezi, hogy a szervezetet és a tagjai között fennálló *kötelem megkettőződik*: a szerződéskötéssel (az alapszabály elfogadásával és aláírásával) keletkező, a jogviszony alatt végig fennálló és jellemzően konstans, több alanyú kötelem mellett minden esetben megjelenik – a tartalmában nem konstans (időről-időre a tag vállalkozásának módosulásához igazodóan változó) kétoldalú kötelem is.

A szervezetet a tagja gazdaságának egy részét veszi át működtetésre, ebből következik, hogy a tagok gazdasági tevékenysége és a szervezetet gazdasági tevékenysége egymástól nem különíthető el. A szerződéssel a szervezetet arra vállal kötelezettséget, hogy a tag(ok) érdekében fellép harmadik személyekkel szemben, azaz a szervezetet a *tagok javára* működik közre. A szervezetnek nincs elkülönült célja a *tagi céltől* (gazdaságától), a tagokat autonómiájuk megtartása mellett összefogja, vagyis „közös üzemen” egyesíti.

A szervezetet elsődleges szolgáltatása a tagok működésének – gazdálkodásának – *koordinálása*. A szervezetet és a tag együttműködése a tagok tevékenységének hatékonyságát javítja. A szervezetnek az a legközvetlenebb rendeltetése, hogy a gazdasági cserének megfelelő intézményi háttért biztosítson. Ez lehet akár tervezés, előkészítés, pénzügyi feltételek megteremtése, eszközök, alapanyagok beszerzése, tárolása, az eszközöknek a működtetése, másrészt a terményeknek a tárolása, feldolgozása, marketingje, értékesítése, adatszolgáltatása és így tovább. A szervezetet szolgáltatása szorosan tapad a tag tevékenységéhez. A tagok gazdálkodása nyer valamilyen kiegészítést, mégpedig olyan módon, hogy a tag valamely gazdasági mozzanatát, a közös szervezeteti üzemen látja el, a tag érdekének megfelelően.

A tag minimális szolgáltatása: a szervezetet alapszabálya szerinti *vagyoni hozzájárulás* teljesítése, a szervezetet *működtetése*, továbbá a *szervezetet szolgáltatásainak igénybe vétele*. Ez a szolgáltatási minimum mérték, amelynek teljesítése minden tag számára kötelező. A tag szolgáltatását részletesen az alapszabály, továbbá a tag és a szervezetet között létrejött szerződés, a tagsági megállapodás tartalmazza.

A tag és a szervezetet közötti érdekközösség alapja

A szervezetet az azt létrehozó tagok érdekközösségén alapul, ezért az alapszabálynak, mint szerződésnek a fő szolgáltatása maga az *együttműködés*. A szervezetet és a tagjai érdekközösséget képeznek és kölcsönös „érdekkötésben” vannak.

Az *érdekközösségnek* az az alapja, hogy a szervezetet mindig egynemű (homogén) és közös szükségletekkel bíró csoportok igényeit elégíti ki. Így például:

⁷ Sztv.48.§(2)

- ahol a tagok betétesek vagy kölcsön kérők, azért hoznak létre szövetkezetet, hogy méltányos hozadékokat kapjanak megtakarításaik után, illetve méltányos kamat mellett jutnak kölcsönhöz,
- ahol a tagok munkások, ott azért hoznak létre szövetkezetet, hogy a munkájukért méltányos ellenszolgáltatást kapjanak,
- ahol a tagok termelők, azért hoznak létre szövetkezeteket, hogy termékeik piacra jutását és a termék árakhoz kapcsolódó hozzáadott érték felett nagyobb rendelkezést érjenek el.
- ahol a tagok fogyasztók, a tagok haszna magában foglalja a jó minőségű árakhoz jutást méltányos áron.

A szövetkezetben belül az együttműködés tartós, ez kifejezésre jut abban, hogy a szövetkezet – ha a tagok ettől eltérően nem állapodnak meg – *határozatlan időre* szólóan jön létre.⁸

A szövetkezet és a tag megállapodása megjeleníti a tag személyes közreműködését is, amit a szövetkezeti irodalom,⁹ mint *differencia specifikát* jelölt meg a szövetkezet és más gazdálkodó szervezet közötti elhatárolásban. Hosszú ideig tartotta magát az irodalomban az az álláspont, hogy a szövetkezet és a tag jogviszonyaiban a tőkeérdekeltség helyett a *szövetkezés* személyes eleme a meghatározó. A szövetkezeti alapelvek magyarázata szerint ez az elv nem csupán a szövetkezet által nyújtott szolgáltatások vonatkozásában érvényesül, hanem jellemzi a tagok egymás közötti, szövetkezetben belüli jogviszonyát is. A tag személyes közreműködésének kötelezettsége az utóbbi időben „feloldódni” látszik, különös tekintettel a befektető tag megjelenésére.¹⁰ *Ezért azt az állítást, hogy a tag személyes közreműködése a szövetkezetet differencia specifikája, gyengíteni kell. Azt azonban elfogadjuk, hogy a személyes közreműködés a tagok többségénél szükségképpen, jogviszonyt alakító elem.*

A szövetkezet omni jure azonosító jegyei

1. A tagsági viszony hármasságja

A szövetkezeti tagsági viszony komplex jellegű. A komplex jelleg a szövetkezet és a tag közötti *kölcsönösségben* jut kifejezésre. A szövetkezet tagjára vonatkozóan az irodalom azt a sajátosságot is kiemeli, hogy a tag esetében hármasság valósul meg: egyszerre *tulajdonos – irányító – és használó*, ennek értelmében a tagok egyszerre tulajdonosai a szövetkezetnek, tehát viselik a vállalkozás kockázatát, meghozzák a főbb döntéseket (közös) vállalkozást illetően, és forgalmat bonyolítanak le a szövetkezettel, azaz igénybe veszik a szövetkezetet.

A szövetkezeti tag kötelezettsége is ennek megfelelően alakul:

- a) vagyoni betétet bocsát rendelkezésre,
- b) részt vesz a döntéshozatalban és
- c) eleget tesz kooperációs kötelezettségének.

⁸ Sztv. 14. § (2) k.)

⁹ Így pl. RÉTI MÁRIA: *Észrevételek az egységes szövetkezeti törvény megalkotásához*. Szövetkezés XXVI. évf. I. Budapest, 173-192 p., CSÁK CSILLA: *A hitelszövetkezeti rendszer történeti és elméleti alapvetései*. Publications Universitatis Miskolciensis Sect. Jur. et Pol. Tom. XXII. Miskolc, 357-373 p.

¹⁰ Sztv. 60. §

A kötelezettségek teljesítését a szövetkezet úgy honorálja, hogy a szövetkezeti tag két módon realizálhat vagyoni előnyt eredményes gazdálkodás esetén: a vagyoni betétjére jutó korlátozott osztalék, továbbá a közreműködésének mértéke szerint meghatározott osztalék formájában.¹¹

2. A szolidaritás és a szükségleti elv

A szövetkezet tevékenységének az a lényege, hogy az olyan tevékenység, amelyet tagjai maguk is, saját gazdaságukban eddig végeztek vagy végezhetnek volna.¹² Ezt azonban nem tették, mert nem rendelkeztek megfelelő tőkével, vagy nem volt kifizetődő egy tag számára a beruházás, de lehet az oka az is, hogy nincs megfelelő szakértelme, nincs elegendő ideje, vagy gazdaságának a mérete nem teszi lehetővé, hogy az adott eszközhöz vagy szolgáltatáshoz hatékonyan hozzájusson. Ezért az ugyanolyan érdekű tagok erre a meghatározott tevékenység végzésére szövetkeznek. A tagok ezáltal olyan *előnyöket* élveznek, amelyeket önállóan, szövetkezet nélkül nem tudnának realizálni. Ezt a többlet funkciót a szövetkezet vállalja magára. *A szövetkezet erre, a tagok meghatározott gazdasági szükséglete kielégítésére létrehozott koordinációs intézmény.* Miután a szövetkezet nem törekszik tagjaival szemben nyereségre, a szövetkezet tagjai, vagy a szövetkezet tagjaivá váló vállalkozók, a szövetkezet révén képesek megszerezni valamilyen szolgáltatást, ezáltal csökkenteni működési költségeiket, azaz a szövetkezeti szolidaritás alkalmas lehet e személyek számára egyébként nem elérhető külső források kiáltására.

3. A szövetkezet duális gazdasági természete

Két alapvető elv lehet a gazdaságban, az egyik a *piaci elv*, a másik pedig a *szükségleti elv*. Ihring a szükségleti elvvel jeleníti meg a szövetkezet kettős gazdasági természetét.¹³ A tag és a szövetkezet között, tehát a szövetkezeten belül, a szükségleti elv érvényesül, a szövetkezet elkötelezettsége úgy jelenik meg a tagja felé, hogy a szövetkezet a taggal kötött jogügyletben nem törekszik nyereségre, amennyiben mégis, úgy a többlet szétosztása, a felmerülő költségek és megfelelő tartalékok levonása után, a gazdasági év végén, a szövetkezet által lebonyolított tranzakciók alapján történik, nem pedig a befektetett tőke alapján. A szövetkezet ún. *transzformációs tevékenységet* végez tagjai irányába. A megszerzett nyereséget transzformálja fogyasztói erővé vagy kisvállalkozói nyereséggé, attól függően, hogy milyen fajtájú szövetkezetről van szó.

A külső ügyletek alanyi körét a piaci szereplők alkotják. Ezeknek az ügyleteknek a gazdasági motiváltsága – függetlenül attól, hogy a szövetkezet milyen célra jött létre, profitorientált, azaz az ügyletek lebonyolítása során, a gazdasági előny megszerzése és annak fokozása a cél. A harmadik személyek és a szövetkezetek közötti ügyletet Ihring külső vagy *határügylet*eknek nevezi. A szövetkezet kifelé (a piacon) profitorientáltan viselkedik, tehát ugyanolyan stratégiákkal versenyez, mint más szervezetek.

¹¹ Sztv.59.§ (2)

¹² IHRING KÁROLY: *Szövetkezetek a közgazdaságban*. Budapest, 1937. 42–49. p.

¹³ IHRING 1937, 60–64. p.

4. A közös vagyon

A szövetkezetnek szükségképpen van közös vagyona, mert e nélkül jogi személyiségről nem lehet beszélni. A jogi személy szövetkezet a teljes vagyonával felel a tartozásaiért a hitelezőkkel szemben, a szövetkezet tagjai pedig a szövetkezet tartozásaiért harmadik személyekkel szemben egyáltalán nem felelnek, ők jogviszonyban a szövetkezettel állnak, és a szövetkezet felé kell teljesíteniük a vállalt vagyoni szolgáltatásaikat. A szövetkezetek fogalmi ismerve az, hogy a szövetkezet felszámolásánál (jogutód nélküli megszűnésénél) a közösségi alap nem kerül felosztásra, azt más szövetkezet, illetőleg szövetkezeti szövetség részére kell átadni.¹⁴

A részjegytőke a tagok részjegyeiből tevődik össze, a tagok valamennyien kötelesek legalább egy részjegyet jegyezni. A szövetkezet jogelőd nélküli alapításakor a részjegytőkét, ami ekkor lényegében azonos a szövetkezet induló vagyonával, a tagok bocsátják a szövetkezet rendelkezésére, ezeket a vagyoni szolgáltatásokat nevezzük *részjegyek*-nek. A részjegy egyaránt állhat csak pénzbeli vagy csak nem pénzbeli betétből – részből –, vagy egyszerre mindkettőből. Az alapításkor (és később sem) az összes részjegyben belülről a pénzbeli és a nem pénzbeli rész *aránya* nincs meghatározva. A szövetkezet tagjait a szövetkezettel szemben vagyoni kötelezettségként csak a vállalt részjegy szolgáltatási kötelezettség terheli. Ez alól a kötelezettsége alól egyik tag sem mentesíthető semmilyen jogcímmel való hivatkozással. A *részjegyek összegének* a törvényben sem felső (részjegytőke maximum), sem alsó (részjegytőke minimum) határa nincs meghatározva, arról a szövetkezeti tagok döntése alapján az alapszabályban kell rendelkezni.

A szövetkezeti részjegytőke, mint a tagok által jegyzett részjegyek összessége, így lesz meghatározott. A bejegyzési kérelem benyújtásával egy időben a vezető tisztségviselő igazolni köteles, hogy a tagok a részjegytőke alapszabályban meghatározott mértékét, de legalább harminc százalékát az alapítást követő 8 napon belül befizették, illetőleg a nem pénzbeli hozzájárulás teljes egészét szolgáltatották. A szövetkezetet csak a befizetési (szolgáltatási) kötelezettség teljesítését követően szabad bejegyezni.¹⁵

A részjegytőkét a szövetkezet gazdálkodása, működése során szabadon felhasználhatja, de a tagok részére a részjegytőkéből nem teljesíthet kifizetést.

5. Nyitott tagság

A szövetkezetek létesítésének egyik alapelve a társulási szabadság. Ez általánosságban azt jelenti, hogy az érintettek külön hatósági engedély nélkül jogosultak szövetkezetet alapítani, vagy működő szövetkezetbe belépni és szövetkezetekben tagsági jogokat szerezni.

A *társulási szabadságnak* személyi jelentése, hogy bárki élhet ezzel a lehetőséggel függetlenül attól, hogy természetes személy vagy sem, jogi személyiséggel rendelkezik-e, belföldi vagy külföldi.¹⁶ A szövetkezetben a tagok száma nem zárt, nem határozott, hanem folyton változó. Aki a szövetkezet által meghatározott cél érdekében meghatározott feltételnek megfelel, az főszabály szerint a szövetkezet munkájába bármikor bekapcsolódhat.

¹⁴ Sztv.67.§ (2)

¹⁵ Sztv.15.§

¹⁶ Sztv.10. § (2)

A társulási szabadság azonban személyi vonatkozásban nem abszolút és nem korlátlan. *Személyi korlátozás*, hogy cselekvőképtelen személyek (kiskorúak vagy cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett) szövetkezetben – ide nem értve a lakásszövetkezeteket – nem vehetnek részt, mert a tagság személyes közreműködéssel jár. További személyi korlátozás, hogy a szövetkezet létrehozásához és működtetéséhez meghatározott létszámra szükség van.¹⁷

6. Változó tőke

A változó tőke okai:

a.) A *szövetkezet létrehozásakor* előre sem a törvény, sem a tagok nem határozzák meg az alaptőke nagyságát. A szövetkezet alakulásakor csak azt kell meghatározni, hogy a részjegy milyen összegre szól. Ez a megállapítás nincs ellentétben a szövetkezeti törvény azon rendelkezésével, amely szerint az alapszabálynak tartalmaznia kell a részjegytőke alapításkori nagyságát.¹⁸ Az *alaptőke nagyságát* ugyanis nem előre határozzák meg a tagok, azt csak szorzatként (részjegy névértéke x alapító tagok száma) rögzítik. A szövetkezeti tag a szövetkezetből – főszabályként – bármikor kiléphet. Amennyiben a tagsági jogviszony megszűnik a taggal el kell számolni. Az elszámolás során a tagot – ugyancsak főszabályként – megilleti a részjegy névértéke, amelynek kiadásával a szövetkezet részjegytőkéje változik (csökken).

b.) A *szövetkezetbe belépő tagnak* legalább egy részjegyet kell jegyeznie. Amennyiben a szövetkezet alapszabálya lehetővé teszi, úgy több részjegy is jegyezhető, ennek felső határát csak az alapszabályban kell rögzíteni, a törvény a tagok esetében tetszőleges számú részjegy jegyzését teszi lehetővé. Ugyancsak több részjegyet jegyezhetnek a befektető tagok, azzal, hogy a befektető tagok száma és a befektetői részjegyek névértéke is korlátozott, e szerint a befektető tagok száma a szövetkezeti tagok 10%-át, míg a befektetői részjegyek névértéke a részjegytőke 30%-át nem haladhatja meg.¹⁹ A lényeg a változó tőke szempontjából az, hogy a tagok változása nem azonos módon (nem azonos összegben) változtatja meg a szövetkezet részjegytőkéjét, a csökkenés, illetve növekedés függ a kilépő, illetve belépő tag részjegyei számától is.

7. Tagoktól el nem különülő irányítás és a kölcsönhatások

A szövetkezetek nem rövid távú profit maximalizálásra épülnek, hanem a tevékenység stabilitásának fenntartására, amit a tagok *demokratikus irányítással* érnek el. A szövetkezetben a belső és a külső jogviszonyok szorosan összefüggenek, de bizonyos mértékben elválaszthatatlanok is egymástól. A szövetkezetben minden más jogi személynél tapasztalhatónál erőteljesebben jelenik meg a *jogviszony megkettőződése*. A megkettőződés jelenti egyfelől a szövetkezet, másfelől a tagok jogainak és kötelezettségeinek megkettőződését. A szövetkezet, mint jogi személy egyrésről jogokkal és kötelezettségekkel bír saját tagja irányába, de ilyen jogok és kötelezettségek harmadik személy irányába is terhelik. A tagoknak a jogai és kötelezettségei pedig megmutatkoznak egyrésről a szövetkezet irányába, de megmutatkoznak saját tagtársaik irányába is.

¹⁷ Sztv. 10. § (1)

¹⁸ Sztv. 14. § (2) c.)

¹⁹ Sztv. 60. § (3)

A szövetkezeti jog helye a magyar jogrendszerben

A történeti fejlődés menetét az mutatja, hogy a szövetkezeti törvények mindig *lex specialis* szabályozásként jelentek meg, amelyek mögött *lex generalis*-ként a kereskedelmi (társasági) jog vagy a polgári jog állt. A szövetkezeti jognak mind a kereskedelmi (társasági) jogból, mind a polgári jogból való „kilökődési effektusai” (Vékás), illetve ugyan oda való „csatlakozási effektusai” figyelhetők meg.²⁰ Lényeg azonban az, hogy vagy a kereskedelmi (társasági) joghoz vagy a polgári joghoz vezető köldökzsinór nélküli, önálló szövetkezeti törvény eddig nem jelent meg.

Önálló törvény nélkül önálló jogágról nem beszélhetünk, ez azonban nem jelenti azt, hogy minden önálló törvénykönyvhöz önálló jogág kapcsolódik. Van ugyan egységes szövetkezeti törvényünk, ennek ellenére azt állítani, hogy a szövetkezeti jogág önálló jogág lenne – álláspontunk szerint nem lehetséges.

Csábítóan (és könnyűnek) tűnik az önálló jogágiság mellett azt az érvelést felhozni, hogy ha – egy meghatározott történelmi korszakban – a mezőgazdasági termelőszövetkezeti jogról (mint részről) már kimondatott, hogy önálló jogág, úgy az egésznek, a szövetkezeti jognak is önállónak kell lennie. Ezt az állítást jogi érvekkel alátámasztani nem lehet. Csak megjegyezzük, hogy a termelőszövetkezeti jog önálló jogágként való elismerése a magyar jogtudományban mindig vitatott volt.

A szövetkezeti jog jogrendszeren belüli helyét a polgári joghoz, és ezen belül a polgári jog egyik jogi személyéhez, a gazdasági társasághoz viszonyítottan kell megállapítani.

Azt, hogy egy jogrendszerben a jogi normák összessége önálló jogágot képez-e, a szabályozás tárgya és módszere dönti el. Önálló jogágról akkor lehet beszélni, ha az adott jogszabályok összessége egynemű, és a szabályozás módszere is homogén. Ez alapján hagyományosan magánjogról vagy közjogról beszélhetünk. A magánjog és közjog hagyományos kettőssége a XIX. század végén megszűnt: új – a hagyományos jogágakon „*keresztbe fekvő*” – joganyagok jelentek meg, ilyen joganyag a gazdasági társaságok joga, de ilyen joganyag a szövetkezeti jog is.²¹

A szövetkezeti jog magánjogi vonásai

A szövetkezeti jog gerince a szövetkezetek belső életének, belső szervezetének és működésének szabályozása. A polgári jogtól való elhatárolás alapja elsősorban az, hogy a polgári jog a szövetkezeti belső szervezetből mennyit szabályoz. Az a helyes megoldás, ha a polgári jog a szövetkezetet, mint jogi személy gazdasági forgalomba való fellépéséhez szükséges szabályokat tartalmazza. A Ptk. és a szövetkezeti törvény között bizonyos párhuzamosságok jelentkeznek, de hangsúlyozni kell, hogy a *szövetkezeti belső szervezet* vonatkozásában a szövetkezeti szabályozás az elsődleges. A szövetkezeti jognak és a polgári jognak részben azonos a szabályozási tárgya és a módszere, a szövetkezeti jog mögöttes jogterülete a polgári jog.

²⁰ VÉKÁS LAJOS: *Szükség van-e kereskedelmi magánjogra?* Magyar jog 1998/12, 710. p.

²¹ Ez a megközelítés más jogágakkal kapcsolatban is felmerül, pl. SZILÁGYI JÁNOS EDE: *Gondolatok az agrárjog jogágiságával kapcsolatban.* Magyar Jog 2004. szeptember, 535–544. p., TANKA ENDRE: *Az agrárjog fogalma és helye a magyar jogrendszerben.* Magyar Jog 2005/7, 396–398., 400., 404. p.

CSÁK CSILLA: *Az agrárjog rendszerbeli sajátosságai és fejlődési tendenciái.* In: MISKOLCI BODNÁR PÉTER (szerk.): *A Civiliztika fejlődéstörténete.* Miskolc, 2006. 81. p., 88–89. p.

A szövetkezeti jog közjogi vonásai

A szövetkezeti jog közjogi vonásai a következőképpen összegezhetők:

a) A szövetkezeti törvény *kogens*, a szövetkezet alapítása és működése során e törvény rendelkezéseitől csak akkor lehet eltérni, ha az eltérést a törvény megengedi.²²

b) A magánjogi szabályokra épülve számos *közjogi elem beépül* a szövetkezetek szabályozásába. A szövetkezeti jog elválaszthatatlan kapcsolatban áll például a cégjoggal, az adójoggal vagy a számviteli joggal.

c) A szövetkezetek az *állami beavatkozástól* nem függetlenek, sőt bizonyos szövetkezeteknél (pl. a pénzügyi, vagy a biztosító szövetkezetnél) az állami beavatkozás erőteljesen megjelenik. Ebből pedig következik, hogy a szövetkezetek viszonyai, még a belső szabályozás tekintetében sem tartoznak a diszpozitív szabályozás kizárólagossága alá.

d) A szövetkezet *közösségi alapot* képez, amely nem osztható fel. A fel nem osztható (régii szövetkezeti jogban: oszthatatlan) vagyonnak nincsenek magánjogi vonásai.

A Polgári Törvénykönyv és a szövetkezeti törvény viszonya

A két joganyag a *lex generalis* és a *lex specialis* viszonyában van egymással. Különbség a két jogszabály között abban mutatható ki, hogy a szövetkezeti törvény elsősorban a *belső viszonyokat* szabályozza, a forgalmi viszonyok szabályozása pedig a polgári jogba tartozik.

A szövetkezeti törvény első szakaszában leszögezi, hogy területi hatálya a Magyar Köztársaság területén székhellyel rendelkező szövetkezetekre terjed ki.²³ A szövetkezeti törvény szabályozza továbbá a szövetkezet alapítását, szervezetét, működését, felelősségét, egyesülését, szétválását, gazdasági társasággá való átalakulását, jogutód nélküli megszűnését, valamint tagjainak jogait, kötelezettségeit.

A szövetkezetekre vonatkozó keretszabályokat (*lex generalis*) a Ptk. tartalmazza, amit a szövetkezeti törvény úgy rögzít, hogy a szövetkezetnek és tagjainak e törvényben nem szabályozott vagyoni és személyi viszonyaira a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit kell alkalmazni.²⁴

A szövetkezeti törvényben több helyen történik konkrét utalás a Ptk-ra, így pl. a közeli hozzátartozó meghatározásánál²⁵; a megbízás szabályainál: a vezető tisztségviselőt megillető jogokra és az őt terhelő kötelezettségekre – a törvényben meghatározott eltérésekkel – a Ptk. megbízásra vonatkozó szabályait kell alkalmazni.²⁶

Konkrét utalás nélkül is, a dolog természeténél fogva, a Ptk. szabályai alkalmazandók a tag nem pénzbeli hozzájárulása szolgáltatásánál és a nem szervezeti képviselőre (azaz a meg-hatalmazásra) vonatkozó szabályoknál.

Nem tartozik a Ptk. hatálya alá szövetkezet alapszerződésének (alapszabályának) módosítása, figyelemmel arra, hogy a szövetkezeti alapszabály módosításának szabályait az Sztv. rendezi.

²² Sztv.5. §

²³ Sztv.1. § (1)

²⁴ Sztv.3. §

²⁵ Sztv.31. § (2) és 40. § (3)

²⁶ Sztv.56. § (2)

A szövetkezeti jog és a társasági jog kapcsolatáról

Mint arra a rövid történeti bevezetőben rámutattunk, a szövetkezet formáját tekintve már volt kereskedelmi társaság, társaság, kollektíva, közösség, gazdálkodó szervezet, most a hatályos szövetkezeti törvényben: *szervezet*.

A szövetkezet „*transzmitter*” jellegét az új polgári törvénykönyv tervezete is érzékelte, amikor a szövetkezetekkel kapcsolatban megjegyezte: „a szövetkezet kétarcú, egyesületi jegyek fedik el a gazdasági társasági tulajdonságait.”

Ezt a megközelítést osztjuk, a szövetkezet valóban *kettős arculatú*: személyek olyan autonóm társulása, amelynek céljait vállalkozás útján valósítja meg. A mérleg nyelve azonban a legritkábban áll középen (Veres).²⁷ Eltolódhat a személyegyesülés, illetőleg a tőketársulás felé is, de a szövetkezetből sohasem lesz sem ez, sem az, marad *sui generis társaság*, amelyben domináns elem az egyén, az egzisztencia közvetlen támogatása, megsegítése.

A Munka Törvénykönyv és a szövetkezeti törvény viszonya

A két törvény szoros összefüggését megjelenítő rendelkezés mondja ki, hogy a szövetkezeteknél foglalkoztatott munkavállalók jogaira és kötelezettségeire, valamint a munkaügyi kapcsolatokra az Mt. rendelkezéseit kell alkalmazni.²⁸

A szövetkezeti jog sajátosságának megfelelően a szövetkezet tagja személyes közreműködést köteles vállalni. A szövetkezet alapszabálya a tagok személyes közreműködésének egyik módjaként *munkavégzési kötelezettséget* is előírhat. Ennek alapján a tag és a szövetkezet munkaszerződést köt. A munkaviszonyra az Mt. szabályait kell alkalmazni.²⁹

A szövetkezet vezető tisztségviselői e tisztséget megbízási jogviszonyban és munkajogi jog-viszonyban egyaránt betölthetik.³⁰ Ez utóbbi esetben ugyancsak az Mt. rendelkezései az irányadóak.

A szövetkezet, mint a piac egyik szereplője, munkáltató is lehet. A munkáltatóra, mint jogalanyra vonatkozó szabályozás során az Mt. minden megkülönböztetés nélkül azonos jogokat és kötelezettségeket állapít meg: ennek megfelelően alakulnak a szövetkezetben a felelősségi viszonyok.

Így a szövetkezet - vétkességére tekintet nélkül - köteles a tagjának megtéríteni azt a kárt, amely a) a tagot a tagsági jogviszony keretében történő munkavégzés során érte, vagy b) a munkahelyre szokásosan bevitt dolgokban keletkezett.³¹

Ugyancsak az Mt. szabályait kell alkalmazni a munkavégzéssel összefüggésben a tag által a szövetkezetnek okozott károk esetében is.³²

A szövetkezetben is beszélhetünk *kollektív jogokról*. A szövetkezetben érdekképviseleti szervezetek működhetnek. A szövetkezeti érdekképviselet alatt a munkajogi jog-

²⁷ VERES JÓZSEF: *Egy nevesített jogi személy(Társaság vagy szövetkezet)*. Acta Universitatis Szegediensis Tom. LXIX. Fasc. 1-48. 757.p.

²⁸ Sztv.4. §

²⁹ Sztv.56.§ (2)

³⁰ Sztv.33. § (1)

³¹ Sztv.72. § (2)

³² Sztv.73. § (2)

szabályokban szereplő szakszervezeten (mint, érdekképviselői szervezeten) túl, az egyéb elnevezésű, olyan munkavállalói érdekképviselői szervezetet is érteni kell, amelynek célja a munkavállalók érdekeinek előmozdítása és védelme. Az érdekvédelmi szervezeteknek a szövetkezeti törvény nevesített jogosítványokat is ad, így:

a) az érdekképviselői szervezetek képviselői a közgyűlésen tanácskozási joggal vehetnek részt,³³ továbbá

b) a szövetkezet átalakulása esetén az átalakulás elhatározásáról tájékoztatni kell a szövetkezetnél működő munkavállalói érdekképviselői szervezetet.³⁴

A Ctv. és a szövetkezeti törvény viszonya

A szövetkezeti törvény továbbá A cégnyilvánosságról, bírósági cégeljárásról és végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (a továbbiakban: Ctv.) között szoros tartalmi összefüggés van. A szövetkezet működésének anyagi jogszabályait az Sztv., piacra lépésének és törvényes működése ellenőrzésének szabályait a Ctv. rögzíti. A szövetkezet a cégbejegyzéssel jön létre (nyeri el jogalanyiságát). A szövetkezet alapítását a cégnyilvánartásba történő bejegyzés és közzététel végett, az alapszabály aláírásától számítva, legkésőbb 30 napon belül a cégbíróságnak be kell jelenteni. Ha a szövetkezet létrejöttéhez hatósági engedély szükséges, annak kézhezvételétől számított 15 napon belül terheli bejelentési kötelezettség a vezető tisztségviselő(ke)t. A kötelezettség késedelmes teljesítése³⁵ pénzbírság kiszabását vonhatja maga után.

A Ctv. tartalmaz rendelkezéseket a szövetkezet nevére, a tevékenységi körére, a szövetkezet bejegyzésének kötelező tartalmi elemeire stb. Fontos szabályokat rögzít a Ctv. a szövetkezet szervezeti képviselőit, a cégjegyzés módjára is.

A közgyűlés összehívására elsősorban az igazgatóság jogosult. A törvény azonban bizonyos esetekben másokat is feljogosít a közgyűlés összehívására, így a cégbíróság a könyvvizsgáló értesítése alapján a közgyűlést szintén összehívhatja.³⁶

A szövetkezet jogalanyisága megszűnhet úgyis, hogy a cégbíróság a szövetkezetet a törvényességi felügyeleti eljárásban alkalmazott intézkedésével megszünteti.³⁷

A számviteli törvény és a szövetkezeti törvény viszonya

A közgyűlés az éves beszámolót a számviteli törvény szerint hagyja jóvá, és a mérleg (számviteli törvény szerinti beszámoló) elfogadásával együtt határoz az eredmény felosztásáról.

Az átalakulási vagyonszámvetés tervezetét a számviteli törvény szerinti *beszámoló* mérlegére vonatkozó módszerekkel és a számviteli törvény által előírt bontásban kell elkészíteni. Az átalakulási vagyonszámvetés elkészítése során az átalakuló szövetkezet a számviteli törvény szerinti beszámoló mérlegében kimutatott eszközeit és kötelezettségeit átértékelheti.

³³ Sztv. 23§ (3)

³⁴ Sztv. 78. § (2)

³⁵ Ctv. 34. § (2)

³⁶ Ctv. 81. § (1) bek. d) pont

³⁷ Ctv. 81. § (6)

A könyvvizsgáló működéséről a szövetkezet közgyűlése dönt, a számviteli törvény azonban előírhatja a *könyvvizsgáló* kötelező alkalmazását.

A szövetkezeti törvény meghatározza a könyvvizsgáló feladatait: gondoskodni a számviteli törvényben meghatározott könyvvizsgálat elvégzéséről és ennek során mindenekelőtt annak megállapítása, hogy a szövetkezet számviteli törvény szerinti beszámolója megfelel-e a jogszabályoknak és valós képet ad-e a szövetkezet vagyoni, pénzügyi helyzetéről, működésének eredményéről.³⁸ A szövetkezet könyvvizsgálója által végezhető kiegészítő tevékenységek körét, feltételeit és korlátait külön törvény (első sorban a számvitelről szóló 2000. évi C. tv. tartalmazza).

A szövetkezeti jog jogágiságáról

A szövetkezeti jog a fentiek miatt *nem önálló jogág*, hanem viszonylagosan önálló komplex jogterület. A *viszonylagos önállóság* alapja az, hogy a szövetkezeti jog szabályozásának tárgya: a szövetkezet és a tagja közötti normák összessége az átfogott jogviszonyokat tárgyi egységbe kovácsolja. A szövetkezeti jog komplexitását pedig az adja, hogy több jogágba (magánjogba és közjogba) tartozó joganyag jelenik meg benne.

A szövetkezet magántestületi jellegéről

A különlegesen szabályozott, de szabadon alakuló magántestület egyike a szövetkezet.³⁹ A szövetkezetnek az a célja, hogy a tagok egyéni gazdaságának működését elősegítse. Ennek ellenére a szövetkezet a tagoktól független jogszerűséggel rendelkezik, ami azt jelenti, hogy a szövetkezet *saját neve alatt* szerez jogokat és vállal kötelezettségeket, perel és perelhető. A szövetkezet önálló jogszerűségének az a lényege, hogy a szövetkezet létezése nem függ a tagok személyétől, ezt a szövetkezet esetében különösen fontos hangsúlyozni, hiszen a szövetkezet a változó tagság és a változó tőke alapelve alapján működik. A tagok tagsági jogviszonyának megszűnése pl.: a szövetkezetből való kilépése vagy a tagsági viszonynak más okból való megszűnése, illetve az új tag belépése a szövetkezetbe nem eredményezi a szövetkezet megszűnését.

A szövetkezet a cégnyilvántartásba történő bejegyzéssel, üzletszerű gazdasági tevékenység folytatása céljából jön létre. A szövetkezet alapításakor a tagok által a szövetkezet rendelkezésére bocsájtott vagyon elkülönül a tagok vagyonától, a szövetkezet vagyonává válik, ugyanígy a szövetkezetet illeti a működése során keletkezett vagyon is. A vagyoni elkülönültség eredményeként kizárt az, hogy egy harmadik személy a szövetkezettel szemben fennálló követelését a taggal szembeni tartozásba beszámítsa, vagy fordítva a taggal szembeni követelése értékével csökkentse a szövetkezettel szembeni tartozását. Az elkülönült jogszerűség a forgalmi viszonyok minden területén jelentkezik, a szövetkezet önállóan jelenik meg, önállóan saját neve alatt köt szerződéseket, a szerződéskötési képessége nemcsak a harmadik személyekkel szemben, hanem a saját tagjaival szemben is megilleti.

³⁸ Sztv.40. § (5)

³⁹ SZLADITS KÁROLY: *A magyar magánjog vázlata*. Budapest, 1933. 78.p.

PÁL BOBVOS

DIE HAUPTCHARAKTERE DES
GENOSSENSCHAFTSRECHTLICHEN RECHTSVERHÄLTNISSES

(Zusammenfassung)

Der Aufsatz stellt über die Vertragsverhältnisse zwischen der Genossenschaft und ihrer Mitglieder fest, dass das Mitglied und die Genossenschaft neben dem – mit der Annahme der Satzung zustande kommenden – Rechtsverhältnis mehrerer Subjekte eine Mitgliedschaftsvereinbarung unterzeichnet, was ergibt, dass sich das Schuldverhältnis zwischen der Genossenschaft und ihrer Mitglieder verdoppelt. Die Genossenschaft beruht auf der Interessengemeinschaft der diese zustande Bringenden, deswegen ist die Hauptleistung der Satzung, als Vertrages selbst die Zusammenarbeit; daran anknüpfend legt die Mitgliedschaftsvereinbarung die zur Kooperation nötigen Mitgliedsleistungen fest. Ein weiterer Charakter des Mitgliedsverhältnisses ist, dass das Mitglied gleichzeitig Eigentümer – Führer – und Nutzer ist, in diesem Sinne tragen die Mitglieder das Risiko des Unternehmens, treffen die wichtigeren Entscheidungen bezüglich des (gemeinsamen) Unternehmens und wickeln mit der Genossenschaft Umsatz ab, das heißt, sie nehmen die Genossenschaft in Anspruch.

Die Genossenschaft ist selber von dualer wirtschaftlicher Natur, im (inneren) – mit dem Mitglied abgeschlossenen – Rechtsgeschäft strebt sie sich nicht nach Gewinn, im Gegensatz dazu ist sie bei den Geschäften mit Dritten profitorientiert, das heißt, bei der Abwicklung der Geschäfte ist das Ziel, den wirtschaftlichen Vorteil zu erwerben und diesen zu steigern.